

PÕLVNEMISLUGU

Sugu ei lahku soosta, võsu ei veere kännusta. (Väike-Maarja)

Nr. 14

detsember

1999.a.

TALUJUTUD VI

Helgi Laht

Suuremad pühad, mida talus pühitseti, olid lihavõtted, suvised, jaanipäev ja jõulud. Igal pühäl oli kombestik, mis tekitas elevust ja ootusärevust, aga üle jõulude polnud midagi. Need olid kõige pikemad pühad, pikem oli ka pühade oote- ja ettevalmistusaeg.

Kirjutan jõuludest talus, kui olin kuueaastane. Kõik järgnenud jõulud on mul möödunud linnas.

Olin aru saanud, et jõulude lähenemisel tuli vältida pahandusi, sest pidevalt kummitas lause: kui oled paha laps, siis jõuluvana ei tule või kui tulebki, siis vitsakimbuga.

Täiskasvanute maailmas oli ka otseselt näha jõuludeks ettevalmistamist. Midagi toimetati salaja, midagi õmmeldi, kooti ning kui küsisidki, kellele seda tehakse, said väga umbmääraseid vastuseid. Ühel päeval oli kõigele lisaks näha, et onu Viktor valmistub seatapuks. Noor onunaine Roosi oli pärast abiellumist oma uues kodus üles kasvatanud esimese sea, oma Ossi, kes pidi nüüd lähenevate jõulude tõttu oma elu jätma.

Onule oli appi tulnud naabrimees ja tehti veel viimaseid ettevalmistusi. Läksime onunaiselega tuppa. Kui siga heleda häälega kisama hakkas, istus Roosi voodile ja hakkas nutma, laskus patjadele ja tõmbas ühe padja veel kõrvadele. Minul oli seast kahju, istusin onunaise kõrvale ja tihkusin nutta. Kui selle päeva õhtupoolikul praeti värsket liha, mõtlesin ma hoopis Ossile ja ei võinud seda liha vaadatagi. Kui aga mõni päev hiljem Ossi peast ja jalgadest sülti keedeti, maitses sült küll hästi. Erinevalt tänapäeval keedetud süldist oli siis sülditarrendis tailiha suurte tükkidena ning tükeldatud seajalad jäeti sülti koos väiksemate kontidega. Just need sülditükid, milles oli selges tarrendis seajalg, meeldisid mulle eriti.

Perenaiste jõulutoitude ettevalmistused algasid enne toomapäeva või hiljemalt sel päeval. Liide-tädi keetis toomapäeval pool seapead kapsaste, porgandite, kaalikate ja kartulitega "lühikese leemega". Tänapäeval nimetatakse "lühikese leeme" toitu ühepajaroaks. Toomapäeval seapea keetmine pidi sigade kasvule hästi mõjuma.

Toomapäevaks oli tavaliselt ka verivorstid tehtud. Verivorsti täidis ehk vorstipuder valmistati poolpehmeks keedetud odratangudest, tailihast ja pekitükkidest, rasvast ja sibulast. Jahtunud tangupudrule valati veri juurde ning selle vorstipudruga täideti vorstisoolikaid. Selleks tööks kasutati vorstisarve, mis oli Liide-tädil valmistatud sirgest hallist pullisarvest, mille teravast otsast oli jupike maha lõigatud. Onunaine kasutas tavalist lehtrit. Vorstiotsad seoti niidiga kinni. Selle töö juures said ka lapsed aidata. Pärast sidumist pandi vorstid keema ja keedeti niikaua, kuni keeduvedelik polnud enam verine. Vorste tehti nii palju, et jätkus oma perele kogu pühadeks, aga neid viidi ka naabritele maitsmiseks.

Nimetatud aasta vorstitegemine jäi mulle eriti meelde, sest onu Viktor narris mind. Onunaine alustas vorstipudru toppimist soolikasse. Soolikas oli sirge kui väike pulk ja onu hüüatas kõrval, et näe, läkski meelest Alatarrest paindepakk tuua vorstide kõveraks painutamiseks. Nüüd me vorstid jäävadki sirged kui purikad! Ja siis pöördus ta minu poole, et sa hea laps, kerge jalg, jookse ja too Liide-tädilt paindepakk laenuks. Mina polnud mingit pakku näinud, kui ema vorste tegi, ja ma ei saanud aru, mida oli vaja tuua. Aga onu oli nii mureliku olemisega ja seetõttu panin kiiresti riidesse ja jooksin üle mäe Alatarre. Hüüdsin tädile juba kõõgiukselt, et Roosi vorstid on sirged kui purikad, sest meil ei ole paindepakku. Tädi naeris ja imestas, kuidas võis nii "tähtjas asi" vorstitegijatel ununeda ning tõi sahvrist ühe vana plekk-kausi, mille sisse oli pandud paar vorstirõngast. Ütles veel, et saadab oma vorstid meile eeskujuks ja et just selle kausi järgi ta koolutaski oma vorstid kõveraks. Olin päris nõutu: mis paindepakk see vana kauss nüüd on! Pealegi itsitas Kalju kõõgis. Aga kui tädi mulle veel pika ilusa jõulukommi pihku pistis ning ma oma sõbra näolt ilmset kadedustki välja lugesin, asusin kausi ja vorstidega tagasiteele. Kohale jõudes nägin, et ka Roosi vorstid olid vahepeal kõveraks kooldunud ning kõigele lisaks naerdi minu üle. See naer mulle ei meeldinud, aga olukorda leevendas pikk jõulukomm. Kuid lugu paindepakust tuletas onu mulle veel mitmel aastal meelde.

Toomapäeval tehti ka õlut. Kui õlu juba kobrutas, ütles tädi, et Jõulu-Toomal juba valge müts peas. Jutud Toomast jäid mulle arusaamatuks. Näiteks läksin Alatarre, kus tädi tegi parajasti suurpuhastust. Põrandat pühkides hüüdis ta rõõmsalt: “Tahma-Toomas, välja! Tahma-Toomas, välja!” Siis andis mulle ka lapikese - soovitas tolmu pühkida. Minu meelest oli see tore mäng. Pühkisin midagi lapikesega, siis jooksin uksele, raputasin tolmu uksest välja ja kilkasin: “Välja, Toomas, välja!” Sellist koristamise rõõmu, mis tollest kaugest päevast meelde jäi, olen kogenud harva. Üldiselt puhastati toomapäeval kogu maja, vooditesse pandi puhas pesu, akende ette uued kardinad, laudadele puhtad linikud jms.

Jõuludeks keedeti soolaga ube ja neid söödi niisama. Piparkooke küpsetasime koos Liide-tädiga. Piparkoogid lõikasime tainast välja teeklaasi ja väikese pitsi abil. Nii saadi poolkuud, rombid, ruudud. Rõngad saadi sel teel, et piparkook lõigati välja teeklaasiga ja siis südamik omakorda väiksema klaasi või pitsiga. Niisugust rõngast oli hea kuuse külge riputada. Vahustatud munavalgest tehti glasuur, toonitati peedimahlagaga ning suruti paberituutu abil piparkookidele.

Jõululaupäeva hommikul käidi saunas. Sel päeval toodi metsast ka kuusk koju.

Meie peres ehtisid kuuse täiskasvanud, nii ka Roosi ja Viktor. Meie Kaljuga ehtisime tädide kuused. Liide-tädi oli linnast jõulukompvekke ostnud – need olid pikad ja peenikesed suhkrukommid. Kompvekid olid pakitud valgesse paberisse, mille otsad olid narmastatud, valge paberi peale oli keeratud läikiv värviline paber. Küll need kompvekid tundusid ilusad olevat! Kuuse kaunistasime veel “inglijuustega” (tänapäeval särav kard) ja piparkookidega. Marie-tädi kuusele riputasime väikesi õunu ja piparkooke ning panime okstele veel vatitupsukesi, mis pidid meenutama lumeraitsakaid. Minu emal olid toredad küünlajalad: hõbetatud männikäbid traadi otsas, mille abil kinnitati küünlajalg kuuseoks külge ning küünla kinnitamiseks oli traat omakorda väikeseks rõngaks keeratud. Neid küünlajalgu kasutasin hiljem aastakümneid.

Jõuluõled toodi tuppaa ainult Alatares. Onu uude majja ei toodud: määrivad puhta põranda ja uue maja ära. Jõuluõled viidi toast välja pärast jõulupühi (ilmselt 28.detsembril, sest siis lõppesid vanad jõulud) ja uued õled toodi tuppaa uusaasta laupäeval.

Jõuluõhtul tõi Liide-tädi vanaisalt päranduseks saadud piibli välja ja sellest loeti jõuluõhtul midagi ette ja lihtsalt räägiti lastele mõnda piiblit. Paks piibel äratas aukartust ja oli pühade ajal pandud toas aukohale. Aastakümnete pärast kinkis tädi selle piibli minule mälestuseks. Jõuluõhtul lauldi kiriklikke laule “Püha öö”, “Ma tulen taevast ülevalt” jt. Kui küünlad süüdati, valis igaüks nimeküünla ja siis jälgiti, kelle küünal teiste omadest kauem põles või kiiremini kustus. Kui küünal põles kauem, pidi see inimene teistest kauem elama. Põletati ka kuuseoksakest, et toas oleks rohkem kuuse- ja jõululõhna. Söödi verivorsti, sülti, hapukapsaid ja ahjupraadi kartulitega.

Õhtul tekitas ärevust jõuluvana ootamine. Ta tuli siis, kui oli kadunud igasugune lootus, et sellel aastal veel tulla võiks. Tuli saaniga ja kellade helinal. Meid Kaljuga uksele vaatama ei lubatud (praegu arvan, et ju seepärast, et tunneme hobuse ja saani ära). Jõuluvana koputas uksele ja küsis, kas siin peres ka häid lapsi on. Jaa, ikka on, öeldi talle, tule aga sisse, jõulumees. Jõuluvanal oli pikk habe ees (ju vist linapeost), pahupidi pööratud kasukas seljas, karvamüts peas, mida toas maha ei võtnud, vildid jalas ja vitsakimp vöö vahel. Aga suur kott oli ka kaasas. Jõuluvanale pakuti istet ja õlut ning siis hakkas ülekuulamine: kas lapsed ikka olid piisavalt head, kas lugeda ja salmi lugeda oskavad ja mis kõige üllatavam – see taat oli hästi informeeritud nii meie headest kui ka kesisevõitu tegudest. Kalju sai isegi paar nähvakat vitsaga mingite pahanduste eest. Seega oli ka vanade arvete klaarimine. Lõpuks jõuti kingitusteni. Iga kingituse eest pidi salmi lugema või siis lugemisostust näitama. Õnneks oskasin juba lugeda ja teenisin jõuluvanal selle eest pika pai. Kingitusi jagati kõikidele ja kõik pidid salmi ütleva. Lõpuks veel soovitas jõuluvana meil head lapsed olla, siis ta tulevat veel järgmiselgi aastal. Seejärel saatsid täiskasvanud jõuluvana ära ja meie Kaljuga kuulsime jälle vaid kaugenevate kuljuste helinat.

Igale loomale viidi jõuluõöl leivakäär, kanadele visati teri. Tädid läksid lauta ja võtsid minu ka kaasa ning ma aitasin neid leiva jagamisel.

Pühade ajal mängiti ka jõulumänge (mitte jõuluõhtul), põhiliselt olid need jõu- ja osavusmängud, kuid palju ka mõistatati. Mängisime Kaljuga pähklimängu “paar või liig”. Tuli mõistatada, kas kotist võetud peotäies oli pähkleid paaris või paaritu arv. Vastasid õigesti, said pähkliid endale, vastasid valesti, pidid ühe pähkli juurde panema ning võtsid oma kotist uue peotäie pähkleid ja küsisid vastasmängijalt, kas peotäies on paaris või paaritu arv pähkleid. Mingil põhjusel kujunes olukord selliseks, et mina vastasin kogu aeg valesti ja pidin pähkliid Kaljule andma. See mäng mulle ei meeldinud, ju ikka üks petukaup oli.

Uusaastaõöl püüti võimalikult kaua üleval olla ja terve öö pidi toit laual olema nagu jõuluõölgi. Sel õöl valati ka õne. Tinatükk pandi vanasse kulpi ja sulatati tulel pliidisuus, seejärel valati kuum tina ämbrisse külma vette. Tinakujundi järgi ennustati tulevikku.

Kingaviskamist mängiti igal aastal ja mulle tundus, et sellesse ennustusesse isegi usuti. Seisti seljaga ukse poole ja pandi king või tuhvel varba otsa nii, et seda oli kerge ära visata. Nüüd visati king üle õla ukse poole: kui kinga nina jäi ukse poole, tähendas see kolimist või surma, kui toa poole, siis jääd oma majja edasi.

Ka kukega tehti nalja. Toapõrandale pandi nimelised teraviljakuhjakesed ning laudast õrrelt toodud unine kukk asetati sellesse viljasõõri. Valgusest pimestunud kukk taarus ja kulus tükk aega, kuni ta unine silm seletas viljateri. Kelle kuhjast teri nokkis, see pidi sel aastal mehele saama (naise võtma). Kuna peres vallalisi polnud, said kõik, lapsed ja täiskasvanud, mehed ja naised endale viljahunnikukese. Naersime palju, sest kõigele lisaks nokkis kukk teri tädimehe kuhjast.

Ennustati ka luuavarre abil. Igaüks pidi midagi soovima, siis viskas keegi luua õhku ja haaras luuavarrest kinni. Nüüd võttis järgmine luuavarrest kinni, asetades seejuures oma pihu teise pihu peale, siis kolmas jne. Täitus selle soov, kelle pihk jäi luuavarre pealmiseks.

Jõulu eel, jõulude ajal ja uusaastaõöl räägiti palju vanadest kommetest ja ennustamistest. Paljud jutud olid seotud Vanapagana ja nõidusega, mis sageli saunas aset leidis. Need jutud aitasid kaasa, et ma lapsena pimedal ajal kartsin üksi sauna lähedalegi minna.

(järgneb)

Jõuludeks Suur Piibel

Eesti Piibliselts andis välja Suure Piibli (formaad 210 x 297mm ja 1472 lk.) sinises kalingurkõites, värvilise ümbrispaberiga (kunstnik M. Kokamägi). Suur Piibel sobib nii altari- kui perepiiblik. Lisaks Vanale ja Uuele Testamendile sisaldab Suur Piibel keeleliselt parandatud Apokrüüfide raamatut. Suur Piibel trükiti Koreas. Kirjatähed on suured ja selgelt loetavad. Hind on 630.- kr., nahkköidete erinevad variandid on keskmiselt poole kallimad.

Suure Piibli alguses on 3 lineeritud lehekülge pealkirjaga PEREKONNA KROONIKA.

Osaledes Pühavaimu kirikus Suure Piibli tutvustamisel meenus mulle suvi 2 aastat tagasi, kui Kivi-Vigalas orelikunstnik A. Uibo isakodus nägin eelmise sajandi perepiiblit. 1897.a. Jurjevis väljaantud piiblis on esilehtedel lause "Meie esivanemad on:" ümbritsetud õpetussõnadega: "Kasvatage oma lapsi karistamises ja Issanda manitsemises.", "Austa oma isa ja ema. See on esimene käsusõna töotusega: et Sinu käsi võiks hästi käia ja Sina võiksid kaua elada maa peal." ja "Tuleta meelde ennemuistseid päivi, pane tähele aastaid põlvest teise." Eelpoolmainitud kalli ja imposantse Suure Piibli "Perekonna kroonika" lehekülgi tuleks täita oskuslikult ja kauni käekirjaga. Loodan, et kroonika koostamise oskust võiksimme meie värsketele Suure Piibli omanikele õpetada. Väga hea oleks, kui suudaksime selleks pakkuda lineeritud lehekülgede täitmise näiteid

Ants Roomets

3 PÄEVA STOCKHOLMIS

Interneti-tutvuse kaudu sattusime Fred Pussiga (seltsi juhatuse liige Tartust) mõneks päevaks Stockholmi, kuhu meid kutsus Suur-Stockholmi Genealoogia Selts. Seltsi esimees Gustaf von Gertten on Eestiga seotud enam kui 400aastase sidemega. Tema kauge esivanem Berend von Gertten oli Tartu raehärra 1594?-1601, Tartu linnapea 1601-160? ja Tallinna linnapea 1609-1626.

Meie võõrustajaks oli eeskätt seltsi eestikeelne seksioon – E-grupp, kuhu kuulub tosin inimest, sealhulgas endisi rannarootslasi. Seltsil on ka G-grupp, mis ühendab seltsi saksakeelseid liikmeid.

Seltsi liikmete üldarv on 1700, see on Rootsi suurim suguvõsaurijate ühendus. Selts kuulub 1933 asutatud Rootsi Genealoogia Föderatsiooni, mida finantseerib riik ja mis ühendab üle 100 seltsi. Föderatsioon annab alates 1950 välja teaduslikku ajakirja "Släkt och Hävd" (Pere ja kombed), seltsi laualehe nimi on "AnKopet". Seltsi liikmete arv kasvas plahvatuslikult 1960ndatel aastatel, kui mormoonide tehtud mikrofilme sai uurimistöös kasutama hakata. 1980ndatel hakkas arenema uurimine arvutite abil.

Meid viidi Rootsi Sõjaarhiivi, Rootsi Riigiarhiivi ja Kuninglikku Raamatukokku, häid muljeid on palju. Laupäeval, 20.novembril, toimus Riigiarhiivis E-grupi seminar meie osavõtul. Tutvustasime vastastikku üksteise tegemisi, jutt käis neljas keeles. Oldi huvitatud arhiivide kasutamise võimalustest Eestis, meie seltsist ja juubelipäevadest. Sõlmiti isiklike kontakte. Mugavaim, odavaim ja kiireim suhtlusvahend on E-mail.

Loodan muljeid edaspidi ka vahetult jagada.

Rootsi arhiivides ja raamatukogudes on Eesti kohta palju materjali. Uurisin Kuressaare lossi ehitamise plaane 17.sajandil, kodumõisa rendilepinguid ja kohtuasju, vanu Saaremaa kaarte jms.

Alus koostööks Rootsi kolleegidega on loodud.

Kalle Kesküla

Tallinna toimkonna esimees

Väljavõtteid loetust

Aili Karindi "Elust mõisnike ajal 1503 – 1919" Luunja, 1999

Enamik mõisaid kujunes välja keskajal, enne Liivi sõda.

17.sajandil lisandus neile pisut enam kui kolmandik ja siis muutus juba mõisa enda tähendus.

Naturaalandamit asendas teomajanduslik mõisamajandus. Aitade ja veskite kõrvale ehitati laudad, tallid ning juustu- ja õllemajad.

Oma varasema otstarve kaotasid ka paksud kaitsemüürid.

Enam ei ähvardanud aadlit tema kodu ei välisvaenlane, ega naaber.

18.sajandi lõpust kuulus mõisale juhtroll Baltimaade kultuurilises arengus.

Ühe väikese maa kohta oli mõisaid üllatavalt palju – kokku pisut rohkem, kui 1300.

Neist igal oma lugu, oma ilu, oma valu ja kaunimad aastad.

Siinse aadli põhitüüklis oli von. Sellest kõrgemal seisis parun (ka vabahärra) ja veel kõrgemal krahv. Neist kõrgemat hertsogit meie mõisnikkonnas ei ole teada.

Mõisa töötajate pere moodustasid mõisasundijad, teenijarahvas, sulasrahvas, ja mõisa käsitöölised. Mõisapere koorekiht ehk mõisasundijad olid: valitseja abid, kupjad, kiltrid, aidamehed, kirjutajad, virtinad jt. Teenijaskonna ülesandeks oli mõisniku ja valitsejapere teenindamine ning härrastemaja ja selle ümbruse korrashoid. Siia kuulusid toapoisid, toatüdrukud, kokad, köögitudrukud, kutsarid, tallimehed, vahimehed, aednikud e. kärnerid, lapsehoidjad, pesupesijad, käskjalad, jäägrid, koerapoisid, linnutalitajad jt. Sulasrahva hulka kuulusid karjused, karjamehed, karjanaised, sulased ja töötüdrukud. Käsitöölised olid tislid, sepad, püttsepad, rätsepad, müürsepad, kingsepad, kangrud, sadulsepad, tõllassepad jt.

(Raamat on meie raamatukogus)

Laine Linnus "Lohu asundusküla", Tallinn, 1999

Üldiselt on eesti ajaloolased arvamusel, et küllalt mäletatakse meil igasugu lahingu- ja laagrikohti, patareide ja moonaladude asemeid, kaitsevalle, sõjateid jne.[...] Ainult sõjaaegsed ühishauad tulevad meelde langenuid ja paljudest kivistidest jutustatakse, et nende alla olevat maetud mõni rootsi kindral või muu ülemus. Tänapäevaks on Lohu "rootslaste haud" unustusehõlma vajunud.

August Kitzberg "Ühe vana "tuuletallaja" noorepõlve mälestused", Lindströms, 1957

Esimest korda tehti ühes eesti koolimajas jõulupuud. Penujast lagunes pruuk laiali üle terve maa. Teisel, kolmandal aastal tegi Luiga-Jaan ka jõulupuud ja kutsus terve kooli sellest osa võtma.

Kooli jõulupuud jaoks oli koolimeistril palju ettevalmistamist. Iga koolilaps pidi ka kingitust saama ja kingitavad asjad tulid ise teha. Sest kust pidi raha võetama neid osta. Siis nikerdas koolmeister noaga pehmest puust hobuseid, lehmi, lambaid, koeri, linnukesid, sagedasti laste nähes, et need ka nikerdamist õpiksid – kõik kititi ja vaabati pärast kirju värviga üle, siis treiti keerlevaid "kunasid", uriluu kombel nõõriga käimapandavaid tuuleveskeid; korjati kõrtsidest tühje sigarikaste, kleebiti nad seest ja väljast kirju paberiga üle, varustati hingedega ja vaskkarrast aasade pidemetega – igaüks sai midagi. Olid need aga pühad! Juba enne pühi, kingituste tegemise ajal.

TALLINNA OSAKONNAGA LIITUNUD UUSI LIIKMEID:

1. NEEME TAKIS	08.01.1957.	Tallinn	Kotzebue 12 – 4
		t. 6 266 296	e-mail neeme.takis@EUnet.ee
		Hiiumaa, Emmaste	- TAKIS, TAKKIS

Asjakohast nalja

Kaks venda on jõlueelsel ajal vanavanemate juures külas. Enne magamajäämist loeb noorem väga kõva häälega õhtupalvet: "Armas jumal, palun kingi mulle jalgratas... Armas jumal, palun kingi mulle rulluisud... Armas jumal, palun kingi mulle uus Nintendo-mäng..."

Lõpuks ei pea vanem vend vastu: "Miks sa niimoodi karjud? Kas sa arvad, et jumal on kõva kuulmisega või?"

"Ei ole, aga vanaema on küll!"

Pisike Juss koputab psühhiaatri uksele: "Vabandage, doktor, ma ei tulnud enda pärast. Olen oma

isa pärast mures – ta kujutab ette, et on jõuluvana."

Väike Kalle: "Kas on tõsi, et olen sündinud detsembris?"

Ema: "On küll!"

Väike Kalle: "Imelik?! Aga kured on ju sel ajal Aafrikas!"

"Miks te nõuate alimente korraga kahelt mehelt?" imestab advokaat.

"Ma sain ju kaksikud!"

Ise kah poolenisti.

(Silver Rant)

Kord nuhtlend kõster sõnadega neiukest, kes oli ühe üle valla tuntud abielus elumehe lakka lubanud. Kõstri jutu peale tüdruk kahetsenud, mis kole, nutt lahti,

nii, et kõstril hakand viimaks hale meel. Lohutanud siis piigat:

"Ära nüüd nii hulluste nuta! Ma ise olen kah ainult poolenisti abielust sündinud."

"Kuda nii?" jätt tüdruk nutmise järele.

"Noh, isa oli abielus, ema ei olnud."

Saja-aastaselt mehelt päritakse tema pikaeealisuse saladuse järele. See on väga lihtne," ütlev vanahärra. "Ma teen iga päev jalutuskäigu ja niimoodi juba 75 aastat."

Küsimused tunnevad huvi, kuidas on ta suutnud nii järjekindel olla.

"Vaadake, ma abiellusin 75 aastat tagasi. Pulmaöööl leppisime naisega kokku, et pärast iga tüli läheb see, kellel ei olnud õigus, välja jalutama."

MÕNI SÕNA SAUNAST

- Saunasoe on enam kui kõhutäis süüa.
- Saun on vaese inimese tohter.
- Sauna peeti vanasti pühaks, seal ei tehtud midagi halba – kardeti, et siis halbategija haigestub.
- Saun oli püha paik – seal sündisid lapsed, haiged viidi sinna terveks tegema.
- Vanast ajast on see pruuk, et saunas ei tohi riielda, siis seal oitsivad ikka rahu.
- Küla ühissaunas Nõos 1860-ndail käisid naised ja mehed koos saunas. Kes häbenenud, pannud viha kõndimise ajaks ette, aga erilist häbenemist polevat olnudki. Tollal polnud naised-mehed nii “irad” olnud kui tänapäeval.
- Prangli saarel nimetati neid pühapäevi, millal Jõelähtme pastor saarel jutlustamas ja rahvast lauale võtmas käis, “kirikhärja pühadeks”. Aastas oli neid pühi kaks. Mõnest ihsast peremehest kõneldi, et ta käinud aastas ainult kaks korda saunas ja nimelt “kirikhärja püha eelõhtul”.
- Vanaaegse suitsusauna vastu ei saa miski. Vanad saunad olid kõik suitsusaunad – suits tuli kerise pealt sisse. See saun tegi terveks ja tugevaks. Praegust suits läheb korstna kaudu välja. See pole enam saun. Kus see kena suitsuhais, mis oli. Pole enam õiget leili – muidu aurutossu täis (Pöide)

Vahendas A. Roomets

PEREMÄRGID

Rannarahva tööriistadele ja tarbeesemetele olid sisse lõigatud märgid. Mõnikord olid märgid puusse põletatud või rauda raiutud. Märgiga kehtestati esemele omandiõigus. Ühele perekonnale kuuluvad esemed tähistati ühise märgiga. Sellest siis nimetuski – peremärk. Märk oli esmajoones vajalik merevärgi – võrkude, kalakorvide, võrgumollide jne. äratundmiseks. Peremärk lõigati ka puunõude, nagu silgu- ja võipüti põhja alla. Paljud majatarbed, nagu pesu- ja vaalikirikas, kulp, pajakaas, võikirn, linasuga, ropsimõök, kraasid, kangasuga olid peremärgistatud. Mehed märkisid ära hõõvli, oherdi, vitsahamba, sõnnikuhargi. Teele kaasavõetud lähker, märss, või- ja silgukarp kandsid peremärki. Peremärgistati neid esemeid, mis koos töötamisel või majast väljaantuna võisid teise pere asjadega segi minna. Vahel leiame märgi lõigatuna aidaseina või maja viilu otsa, raiutuna keldrimüüri, lööduna dekoratiivse lisandina aiavärvavale. Pihlaspea ja Vainupää kalmistul leiame peremärkidega sepiriste. Seega oli märk ka isikutõend.

On arvatud, et peremärkidele omistati maagilist tähendust, et märk kaitses kurjade vaimude ja nõiduse eest. Ometi ei leia nõia- ja peremärgi omavaheline seos rahvatraditsioonis praegusel ajal enam kinnitust. Peremärke kasutati, vähemalt hilisemal ajal, siiski puht praktilisteks vajadusteks.

Viinistu külas veeti vanasti Soomest salakaubana soola. Ettevaatuse mõttes kasutatud sel puhul mõnikord kottide peal võltsitud peremärke. Kord leidnud aga randrüütliid rannast siiski kellegi õigete märkidega soolakotid. Mees pole meelt heitnud. Tõtanud randrüütliite juurde, et näidaku missugused need kotid on, temal olevat aidast hulk kotte ära varastatud. Saanudki mees märkide järgi oma kotid tagasi.

Käsmu küla mehed olid jälle kohut käinud, kus õigust mõistetud võrguujukitel olnud peremärkide põhjal.

Peremärgid on lihtsa struktuuriga, mis on andnud üllatavalt palju kombinatsioone. Põhiliselt on need lõikuvatest joontest moodustatud kujundid. Kuna märgid lõigati peamiselt puidust esemetesse, siis valiti ka lõiketehnikale sobivad kujundid. Mõõdunud sajandi lõpul hakati peremärkidena kasutama ka nimetähti.

17. sajandist on Eesti alalt kirjalikud tõendid hiidlaste peremärkidest. Lahemaa rannaküla Pihlaspea kalmistul on sepirist, millel peremärk ja aastaarv 1802. Pedassare küla Kaarli talus on võrguujuk peremärgiga ja aastaarvuga 1785. Eesti peremärgitraditsioonide järjepidevust tõendavad veel 1955.a. peremärgistatud vahtplastikust võrguujukid. On alust arvata, et peremärkide kasutamine Eestis ulatus kaugesse minevikku. 1953.a. Tallinnas Raekoja platsil tehtud arheoloogilistel kaevamistel tuli 10. – 13. sajandi esemete seas välja puunõusid, millel olid sisselõigatud märgid. On oletatud, et need võivad olla eestlaste meistrimärgid. Puunõude märkimist meistrimärgiga eesti rahvatraditsioonis enam ei tunta. Kas ei ole põhjust arvata, et leitud esemete puhul on tegemist hoopis vanade eestlaste peremärkidega?

Põline traditsioon on sajandite järjepidevuses kaasaega jõudnud. Jääb meie teha, kas säilitame selle tulevastele põlvedele oma kultuuripärandi rikastamiseks. Peremärk ei ole oma otstarvet minetanud. Eks selleks ole sisuliselt praegune raamatuviit, nimesilt jne. Peremärgi kasutamist võiks jätkata seal, kus leidub märgistatud esemeid, nagu Lahemaa rannakülades. Samuti võiks seda kasutada peredes, kus pärimise või muul teel on omandatud rannakülades kinnisvara. Austusest hoone rajaja vastu tuleks kasutusel olnud peremärk taastada.

Oma põlist peremärki tuleks otsima minna kodukohta. On võimalus kasutada teisigi allikaid. Peremärgile kui eesti rahva kultuuripärandile hakati tähelepanu pöörama mõõdunud sajandi lõpul seoses vanavara kogumisega. Andmeid nende kohta leidub Fr. R. Kreuzwaldi nim. Kirjandusmuuseumis J. Hurda, M. J. Eiseni ja G. Vilbaste kogudes. Põhjaliku töö Kihnu saare peremärkidest on kirjutanud Theodor Saar (selle käsikiri asub Eesti Emakeele Seltsis). Allakirjutanu on püüdnud välja selgitada Lahemaa rannakülades kasutatud peremärke, mida on seni õnnestunud kindlaks teha üle seitsmesaja.

Tava kohaselt päris üks poegadest koos taluga ka isa peremärgi. Teised pojad tarvitasid isa märki mõne joone lisamisega. Seda oli kerge päritud esemete märkidele juurde teha. Seega olid sugulaste märgid sageli sarnased. Peremärki pärandati edasi ka naisliinis. Uue hoone rajamisel võis ka täiesti uus, suvaline märk kasutusele tulla. Nii on teilgi võimalus saada isikliku peremärgi omanikuks ja seega osaleda ühe põlise rahvatraditsiooni säilitamisel.

Kuni su küla veel elab..

Järgnevaid Helju Linderi kirjutisi võib lugeda täisväärtuslikuks uurimistööks. Et esitatu ei läheks väga pikaks on talude pererahvaste iseloomustused osalt välja jäetud. Sama kehtib ka sõduritele antud talude kohta. Välja on jäetud ka perede ümberkolimist puudutav lõik. Väljajäetu hulgas on palju huvitavaid elusaatusi, hüüdnimesid ja meeste tegusid, aga nagu öeldud – lehe ruumi kokkuhoiu mõttes piirdume kokkuvõtliku ülevaatega.

KODUKANDI KÜLAD, TALUD JA SAUNAD

Helju Linder

I

Suguvõsade nimekirjad, mille juures puuduvad mälestused või elukoha kirjeldused, ei paku tavaliselt kellelegi huvi. Nimekirju võib võrrelda telefoniraamatuga, mille võtame kätte ainult konkreetse numbriga või daatumiga leidmiseks. Me aga koostame nimekirju kellegi jaoks, kas lastelastele või sugulastele. Tahame, et meie nimekirjadel oleks tarbimisväärtus.

Arhiivimaterjalide põhjal saame koostada nimekirju inimestest, keda pole näinud, kelle kohta nagu läbi udu oleks kunagi kuulnud... Aga ka need kaugemad olid ju sugulased. Nende elu ettekujutamiseks libiseme kodu uurimise valdkonda.

Olen seepärast liikunud koduvalla radadel ja kasutanud ära vanemate inimeste mälestused siinsetest küladest, taludest ja saunadest. See kokkukogutud jutukangas on kirju nagu lapitekk. Iga taat–memm, keda õnnestus veel küsitleda, nägi oma küla erinevast vaatevinklist. Nii tuli jutt kord maast, kord majadest, kord inimestest. Mitu hiljutist vestluskaaslast on juba maamulda varisenud. Lugeses nende meenutusi koduvalla küladest, kerkivad silme ette need jutustajad ja nende isiklik elu, millest möödaminnes üht-teist kuulsin ja kirja panin. Võib olla mõne jutt pakub huvi ka suguvõsa- või kodu uurijale.

KAIU MÕISA JAGAMISEST ja KAIU ASUNDUSE ASUTAMISEST

rääkis Aleksander Leidtorp ehk koduküla hüüdnimega Kärneri Aleks 12. mail 1996.a.

Kõigepealt Aleks endast:

Minu vanaisa oli kärneriks Valtus. Isa oli noores põlves kärner Paunkülas. Siis teenis ta 5 aastat tsaari polgus. Venemaalt tagasi tulles asus isa elama Kohilasse. Vend Stepan ja õde Aksinja sündisid Kohilas, mina (1907) ja vend Nikolai aga juba Kaius. Isa oli Kaiu mõisa kärner. Mõisahärraks oli von Hunius. Hunius elas siis Kaiu mõisas. Tema äi von Lilienthal, kes oli rikkam, aitas Huniusel osta veel Habaja mõisa. Pärast Kaiu mõisa tükeldamist kolis von Hunius Habajale.

Poisina käisin mõisas jõukohasel tööl. Ohakate torkimise või lõikamise eest maksti poistele 15 kopikat päevas. Töö algas kell 5 hommikul ja kestis kella 10-ni õhtul. Onu käis meil külas ja ütles, et Alu mõisas (Huniuse äia juures) makstakse 25 kopikat päev. Onu soovitas, et ärge enne tööle minge, kui härra palka juurde maksab! Meilt jutt muidugi levis... Korraga seisis härra minu selja taga, võttis mõlemast kõrvast kinni, sakutas ja ütles. "Sina, lurjus, ärritasid rahva üles, kui palju härra peab selle pärast kahju saama!" Isa hüppas üle aia ja võttis mind oma kaitse alla. Varsti lepiti kokku poiste palga tõstmise.

Muidugi, päev oli kole pikk. Kord, kui poisid pool tundi varem põllult ära tulid, jooksis keegi kohe kaebama. Aga saksu tõmbasime siiski: palava päeva ajal käisime põhukuhjas magamas.

Oma hilisemas elus olen ka tõe ja õiguse eest seistes 4,5 kuud Patarei vanglas kinni istunud. Karitsu Theopold oli puhtvereline pätt, see pressis raha välja valekaebustega. Kui olin viimasel uurimisel enne lahtilaskmist, ütles ülemus, et nüüd ma näen, kui halb on eesti rahvas.

Keegi kirikutegelane lohutas televiisorist, et inimesed, kes on palju kannatanud, elavad kannatuse aja võrra kauem.

Aleksander Leidtorp suri 1. Septembril 1998.a. 91 aasta vanuses.

Vanaisalt kuulnud Rummu Jüri lugu.

Valtus oli üle 100 lilleklumbi. Seal oli mitu kärnerit ja poisid peale selle. Rummu Jüri oli minu vanaisa all kärneripoiss. Kärnerid tegid ka veini ja müüsid ise oma kasvatatud ja tehtud tooteid. Esimene Rummu Jüri tehtud kuritegu oli Valtus, kus Jüri veinile vett hulka pani ja siis müüs. Mõisnik andis selle teo eest Jürile 15 hoopit peksa. Sellest ajast hakkas Jüri mõisnikku vihkama. Ta võttis härra tallist parima hobuse ja ütles: "Hüvasti härra, enam sa mind ei näe!" Hiljem saatis Jüri härrale teate, et sel õöl viin ära kõik hõbe- ja kuldasjad.

Jüri valas kassi tuleõliga üle ja saatis mõisa rehte. Rehi läks põlema. Mõisnikud jätsid söögi pooleli ja jooksid tulekahju juurde. Sel ajal Jüri varastas ja jättis sedeli: "Jüri on oma sõna pidanud."

Mõis saatis kapsaid müügiks ka Tallinna. Vanaisa kui kärner käis linnas Valtu kapsaid müümas, sest härra andis selle reisi eest hea jootraha. Kord Toompealt alla sõites tulid sulipoisid vanaisa kallale, et andku raha siia. Siis ilmunud Rummu Jüri ja öelnud, et see on mu hea peremees, seda ärge puutuge. Nii sai vanaisa tervelt koju.

Jüri võeti kinni Traani kõrtsist. Keegi oli tahtnud Jürile pudeli saata. Peremees, lihtsameelne, öelnud, et anna minu kätte, ma viin, ta on meil. Kohe leidunud kaebaja, tehtud haarang. Kõrtsi taga olnud kartuliauk. Jüri jooksnud ja komistanud sisse. Üks talumees löönud teda veel kaikaga pähe, vist uimaseks ja nii saadudki kätte.

Veel Siberist olevat Jüri korra Eestis käinud, aga läinud ise tagasi, öelnud, et mul on seal korralik elamine.

Kaiu mõisa tükeldamine 1920. aastal

Mõisa maast said: 1) mõisa teomehed või tööliselised – igaüks ☞ kohta = 7 uut talu;

2) Vabadussõjas käinud, vastavalt teenetele – 15 asunduskohta;

3) Junnküla saunad maad juurde, nii et tekkis 7 väiketalu;

4) Vallavalitsus oma käsutusse nõndanimetatud Kolgamäe koha valla ametnikele välja rentimiseks.

Kuna ametnikud püsivalt maad rentida ei soovinud, jagas Harju maavalitsus hiljem selle maatüki 3-le uuele peremehele. Saadud maatükkidele asutati järgmised talud:

Kärneri - Aleksi isa Mart Leidtorp, **Koidu ja Rahula** – vennad Ruudi ja Jaan Limberg, **Allika** – teomehed Ridebach ja Aarmann, **Ukuri** – Kõrs kui mõisavalitseja, **Hernemäe** – teomehed, vennad Juhan ja Volli Kiik, **Uuetoa** – teomehed Bergsteinid, vana Juhan (isa) ja noor Juhan.

Mõisa härgade söötja Mart Laaduk (võib-olla oli perekonnanimi Ladoga) maad ei tahtnud, sest neil Kristiinaga polnud lapsi. Nad jäid elama teomajja ja ostsid selle ära. Maja jäi Ruudi Limbergi krundi peale.

Sõduritele antud talud:

Oru – Jüri Roose, **Mustimäe** – Wilberg vist Kustas, **Maandi** – Juhan Pranno, **Värava** – Kingsepa nimeline, endine kutsar, **Veski** – Rudolf Jõgibert, **Männi** – Hans Reichmann, **Haumetsa** – Julius Einson, **Hiie** – Eduard Pranno, **Hallimaa** – Eduard Limberg, **Pori** – Aleksander Süslich, **Männiaugu** – Jaan Liblekas, **Raimäe** – Jüri Pärn, **Mäekivi** – Jaan Bergstein, **Uuerehe** – Eduard Raudsepp, **Teisepere** – Kaarel Leimann. **Kolgamägi** jagati: **Mägestiku** koha sai Nigul Piller, **Kasemäe** koha sai Kustas Inglis, kolmanda väikekoha sai Karu.

Märkimata jäi veel, et Kaiu mõisa südames anti 2 täiskohta Eesti Vabadussõjast osavõtnud ohvitserile. Talu nimeks oli **Urita**, esimeseks omanikuks Uritam. Urita talu nime pole keegi külas kasutanud. Nimetatakse “Kaiu mõis”, omanikke Härra ja Proua. Omanikud on vahetunud.

Junnküla saunadele antud juurdelõiked.

Junnküla saunakohad tegid mõisale tegu ainult 2 päeva nädalas. Saunad aga ei toitnud peret ära vähese maa tõttu. Kui saunadele maad juurde anti, kolisid mitmed oma majad küla seest välja või ehisid uued hooned saadud krundi peale. Tekkisid talud nimedega: **Nõmme, Kadaka, Muru, Kapteni, Aruvahi, Lepiku, Pärna** ehk **Uuesepa**.

(järgneb)

ÜHE NIME LUGU

Helvi ja Ulrich Hödrejärv

Võrumaal, kolm kilomeetrit Koorastest jääb 5,4 ha suurune pruunika veega Hүүdre järv. Tegemist on ümbruskonna kunagise kalarikkama järvega, mille nähtavasti on rikkunud kunagine massiline linalootamine ja soostumine (A. Mäemets “Matk eesti järvedele”, 1998, lk 87). Järgnevas püüame tõestada, et järve õige nimi peaks olema Hödrejärv. Paistab, et viimase nime all tuntakse järve ka ümbruskonnas. Kõsitledes vastu tulevaid õngeritvadega poisikesi, vastati eelmisel suvel, et nad lähevad kalale Hödrejärve äärde.

Hödrejärv perekonnanimena omab kaugele ulatuvat tekkeloo. Otepää kirikumeetrikast 1716 – 1763 leiame, et 2.detsembril 1722.aastal sündis Ilmjärvel Petserist, Vammuse külast tulnud Hödri kasvandiku Ivani naisel Mail tütar Anno.

Höder, Hödri, Hedre, Hödi, Höödor, Höödur nimekuju on tänapäevalgi tuntud Setumaal. R. Seppo raamatus “Eesti nimeraadat” (1994), lk 118 on öeldud, et see on tuletatud vene Feodor/Fjodor’i nimest, mis omakorda pärineb kreeka nimest Theodoros. Selline vene nimede suupärasemaks muutmine oli üldiselt veneusuliste setude juures sagedaseks tavaks. Ka Otepää kiriku meetrikatest võime leida lisaks nimele Höder ka Fedre, Hödri, Hedre jt. Ilmjärvel on käesoleval ajal kaks talu, millede nimed on Öödri ja Taga-Öödri. Varasemas kirjapildis on talunimi Oedre, Ödre ja Öödre (vt. Üleriiklik asumite nimestik, 1923, lk.506) ja talude asukohaks: 8 ja 10 km Pühajärve vallamajast, 13,5 km Otepäält, 18 km Keeni raudteejaamast. Otepää kiriku meetrikast leiame ühe huvi pakkuva 80.aastase Orriko Heder’i surma 1725.a., kuid mitte ühtegi vihjet Ilmjärve taludest pärit Juhani (Ivani) kohta. Ei hingeloendid ega kirikuraamatud ei luba jälgida Hödre Juhani suguvõsa esinemist Ilmjärvel. Öödre talude pere liikmete perekonna nimeks möödunud sajandil sai Birkenbaum ja hingeloendites on selle pere käes olnud Öödre talud ka möödunud sajandi alguses. Selle asemel leiame Urvaste kirikuraamatust, et Hedri Johanni naisel Mail on Kärvalas sündinud 6.aprillil 1733.aastal tütar Ann. Tütar Anno on aga abiellunud Kärvalast pärit Leondi Hindriku poja Ottiga 1745.a. Meie kogu huvi kandubki Kooraste järvestu lõunapoolse järve kaldale, Kärvala mõisa maadele, kuhu kerkis Hödre küla (talud). Urvaste kiriku personaalraamatus 1752.aastast kuulub Hödre talu Pilo Palo ehk Pulli küla koosseisu. Varasemaid andmeid selle küla kohta leiduvad 1684.a. rootsikeelses ülevaates (Kierumpeis, Pilophal, Kergel Hoff, F.308, N.6 s.314), kus on talude loend, kuid puudub Hödre talu. On aga märgitud *Ödes hemman* (rootsi k.), mis tõlkimisel osutus tühjaks talukohaks. Liivimaa Revisjonilehtede kollektsioonist leiame IV revisjonist 1782.aastast kolm Höödri talu, samuti V revisjonist 1795.a., VI revisjonist 1811.a., VII revisjonist 1816.a. (Höddre) ja VIII revisjonist 1834.a. (18 meest ja 20 naist). Viimases revisjonis on kahes talus peremeheks Hödrejärv. 1858.a. Urvaste kihelkonna asustatud kohtade nimistus on talu asukohaks märgitud “järve veeren”, kusjuures talusid on kaks ja neis elab 14 meest ja 19 naist. Hödrejärve nime sai esimesena 1796.a. sündinud Jacop (Jak), kuigi perekonna nimede panek haaras juba temale eelnevat põlvkonda. Jacopi vanaisa Rein (s. 1737) oli kaks korda abielus: esimesest naisest sündis Jacopi isa Adam (s. 1760) ja teisest naisest poolvend Peter (s. 1773). Vanem vend Adam oli nähtavasti nõrga tervisega ja suri kolm aastat peale isa surma ning peremeheks sai noorem poeg Peter. Adama poja sirgudes läks peremehesuis aga tema pojale Jacopile, kelle perekonnanimi tuletati talu nimest. Teisest abielust sündinud Hödre Petriale sai perekonnanimeks Tann. Nii hargnesid Hödre Reinu järglased kaheks eri haruks. Hödrejärve äärses Hödre talus sündisid meile teada olevalt veel Ulrich Hödrejärve isa Gustav Sulbi kooliõpetaja Karl-Gustavi pojana 1902.a. ja tema vennapoeg Alfred-Bernhard 1904.aastal. Hilisemad suulised teated on vanaisa Karl-Gustavi (s.1879) kolimisest koos oma isa Hindriku (s.1852) ja ülejäänud perega Sulbi külla– koolimajja ning Hansi tallu. Vanaisa Karl-Gustav tegutses hiljem õpetajana ka Linnamäel (Richter’s

Baltische Adressbuch, 1909.a.). Peale Vabadussõda kolis ta oma perega mõisamaade jagamisel saadud Võsumäe talu. Võsumäe talus elas 1994.aastani veel tema noorim tütar, mille järel talu läks võõrastesse kätte. Poeg Gustav asus elama Võru linna, pojapoeg Ulrich aga elab käesoleval ajal Tallinnas. Juhul, kui käesolevate ridade lugeja satub Võrumaale võib ta teha kõrvalepõike Kärgula mõisast mitte kaugel asuva kauni metsajärve äärde, mille veeres asusid ligemale kakssada aastat Hödre pered. Hödrejärve ääres on praegugi Hödre nime kandvad kaks talu. Eest võib leida Hödre talude kohale ehitatud uued hooned ja praeguseks kaduma hakkavad majamüürid päris järve kalda läheduses. Kahjuks ei leia sealt aga Setumaalt, Petserist 4 km kaugusel asuvast Vammuse külast (Eesti territoorium) tõenäoliselt Põhjasõja laastamiste eest põgenenud Höre järeltulijaid.

Kes oli.....

MAMSEL (ka mampsel) [pr. mademoiselle] - neiu, preili rahvapärane alavääristava varjundiga nimetus. Mamsel oli talu- või töölisnaisest “peenem”, preilidest-prouadest madalam naisisik. Tavaliselt hoolitses mõisasakste riiete eest. Härral ja proual olid kummagil omad mamslid. Oli kasutusel linna-, pere-, tipp-, õmblusmamslid nimetused.

Näited: Õmblejad, majapidajannad, passijad ja muud sellised mamslid. Peretütred ihkasid linna, et mamsliteks saada. Läks alevikku ühe mamslid juurde õmblemist õppima. Kes see värvitud ja mukiitud mamsel on?

Mari oli mõisa mamsel, see on maakeeli, ta oli mõisa pereneitsi (A. Kitzberg). ...enne käis apteekri ja poemehe mamslile tubasid koristamas (A. Jakobson).

VIRTIN ...majapidamisjuhataja või vastavatel asjaoludel pereemanda saksapärase nimetus.

Näited: Kreutzwaldi ema pidas mõisas pereemanda ametit. Naabermõisas valitses kõige üle võõras virtin.

Tasub teada

Meil Eestis on jõulukuusk leidnud kirjalikku märkimist esmakordselt 1441.aastal Tallinnas, kuid juba siis põlise kombetäitmisena, mille juured ulatuvad muinasaja rahvausundisse.

L. Meri
“Hõbevalgem”

Eesti Entsüklopeedia andmetel tuli jõulupuu kombestikku linnade ja mõisate vahendusel alles 19.sajandi lõpus, jõuluvana aga veel hiljem.

Üks vana foto

Jõulude-eelne pärastlõonakohv kirikla verandal (1909). Taga vasakul araukaaria (“toakuusk)

Tutvustus

TALLINNA LINNAMUUSEUMI KODU-UURIMISE RING.

Tallinna Linnamuuseumi Kodu-uurimise ring jätkab oma tegevusega Eesti vana kohalike ajaloo- ja kodu-uurimise seltside traditsiooni. Need organisatsioonid, teiste seas ka Tallinna Ajaloo Selts keelustati ja likvideeriti 1940.aastal. Vajadus nende järgi jäi aga inimeste hingedes elama ja 1956.aastal leiti varjatud võimalus töö jätkamiseks – asutati Tallinna Linna Arhitektuuri Mälestusmärkide Majavalitsuse Kaastöökomisjon. Selleks, et tööd laiendada, loodi 1963. aastal selle baasil Tallinna Linnamuuseumi Kodu-uurimise ring, mis tegutseb senini.

Ring oli ja on vastavalt kodukorrale ka Tallinna linna mineviku ja tänapäeva uurimisele ja tundmaõppimisele ning Tallinna Linnamuuseumi tegevusele kaasaaitajate vabatahtlik organisatsioon.

Tööviisidena on ette nähtud uurimistöö koordineerimine ja juhendamine, koosolekute, ettekannete, sessioonide, ekskursioonide jne. korraldamine, museaalse väärtusega esemete ja materjalide kogumine, uurimuste ja kogumike ettevalmistamine trükis väljaandmiseks, kodu-uurimise propageerimine jne.

Asutamiskoosolek peeti 28.aprillil 1963.a. Asutajaid liikmeid oli 44 ja kahe järgmise aasta jooksul tõusis liikmete arv sajani ning selle piiresse liikmete arv ka jäi. Nii palju kui liikmeid peamiselt surma läbi lahkus, tuli uusi liikmeid ikka juurde. Alles nüüd paari viimase aastaga on ringi liikmete arv langenud alla saja.

Ringi tööd iseloomustab suur järjekindlus. Seda näitab eriti loengute pidamine. Algusest peale siiani toimuvad igal neljapäeval ettekandekoosolekud. Neid on siiani peetud üle 1200. Ka ettekannete iseloom on ikka sama: ettekanded on uurimuslikud, uusi andmeid esitavad. Teemaatika on igakülgne: ajalugu, kultuurilugu, kunsti- ja arhitektuuri lugu, Tallinna loodus. Oluline osa on ajalooliste ja kultuurilooliste tähtpäevade tähistamisel, aga ka Tallinna arengu probleemide käsitlemisel. Kui ei olnud veel Muinsuskaitse Seltsi, täitis ring ka selle ülesandeid.

Niisuguse igakülgsuse aluseks oli see, et ringis oli nii huvilisi kui ka teadlasi väga paljudelt erialadelt. Olulist osa etendasid ringi parematel päevadel need kultuuriinimesed, kes olid just laagritest ja vanglatest vabanenud. Nad said ringis osalemisega võimaluse jätkata ja edasi arendada oma vahepeal katkenud tööd ja leidsid ringis omale kaasamõtlejaid ja kaasaaitajaid.

Ring aitas mitmeti kaasa ka selleks, et liikmed said oma uurimustöö tulemusi avaldada trükis, levitada raadios ja televisioonis. Ringi liikmete sellealase aktiivsuse ilmekaks näitajaks on see, et nende avaldatud kirjutiste bibliograafias on 8000 nimetust.

Ringil kui ainsal sel alal Tallinna uurimisega tegeleval institutsioonil oli vahepeal küllalt suur autoriteet. Selle tõttu said just tema moraalsel toel hakata 1960.aastatel jälle ilmuma Tallinna käsitlevad brošüürid ja raamatud. Nagu selle töö kokkuvõtteks võib pidada kaheköitelise Tallinna ajaloo ilmumist 1969. ja 1976.aastal.

Ring on kogu aeg teinud tihedat koostööd teiste organisatsioonidega. Kui algas perekonnaajaloo uurimine ja ühinesid genealoogid, pidas ringi esimees vana arhiivitöötajana genealoogidele loenguid ja koostas nende jaoks ülevaate arhiivides leiduvatest perekonnaloo uurimist võimaldavatest dokumentidest.

Ring on genealoogiale kaasa aidanud ka oma jooksvas töös. Siingi on peetud ettekandeid genealoogiast ja perekonnaajaloo uurimisest. Mõneti genealoogiaga olid seotud mitmed isikuloolised uurimused. Need ei lähtunud enamasti mitte sugupuust, vaid püüdsid isikut paremini mõista juurte kaudu, selgitasid välja nende isad-emad, vanaemad-vanaisad, vaarisad-vaaremad. Püüdes selgitada seda, kuidas perekond ja kodukoht on mõjutanud vastava isiku (eriti kirjaniku) loomingut.

Väga mitmed ringi liikmed on ka otseselt uurinud oma perekonna lugu.

Aleksander Loorits uuris peale oma perekonnaloo Kirjandusmuuseumi ülesandel ka mitmete teiste Eesti kultuuriloo tegelaste genealoogiat.

Oma sugupuul on koostanud ja perekonnalugu uurinud mitmed ringi liikmed: Eduard Roos, Oskar Kuningas jt. Uurimist jätkavad Hjalmar Märskä ja teised.

Genealoogilist uurimistööd on ring igati soodustanud. Seejuures ollakse siiski seisukohal, et sugupuu ei ole veel kõik. Kodukoha arenguga seostatud perekonnalugu on vajalik ja väärtuslik uurimus ka laiemalt, teistele, mitte ainult sugukonda kuulujatele.

Voldemar Miller

Meie autoreid

HARRI TALVOJA

Sündinud 7.12.1933.a. Vanemad olid talupidajad Järvamaal Järva-Madise kihelkonnas Albu vallas.

Koolitee: Lehtmetsa-Risti Mittetäielik Keskkool, Tallinna I Keskkool, Tallinna Polütehniline Instituut - eriala: elektrijaamad, võrgud, süsteemid. Kvalifikatsioon: elektriinsener.

Tööaastad: 1957-1966.a. Ahtme Soojuselektrijaamas, alul valveelektrimontööri, siis elektri-tsehhi vahetusülema, valveinseneri ja vanem-valveinsenerina. Alates 1966.a. sügisest Eesti Energia keskdspetserialituse vanem valvedispetšeri (praegu Põhielektrivõrgu juhtimiskeskuse nimetuse all) ametikohal tänaseni.

Teinud palju "ühiskondlikku tööd". Keskkooli ajal raadioringis, ja Vabariiklikus Raadioklubis, Polütehnilises Instituudis Tallinn – Tartu üliõpilaste tähesõitude organiseerimisel. Ahtme SEJ-s töötades kohalikus amatöörfilmiklubis. Kahe vabariikliku I preemia pälvinud amatöörfilmi kaasautor. Tallinna tööle asumise järel umbes 1975.a. alustanud suguvõsa uurimisega. Eesti Geneoloogia Seltsi asutamistoimkonna liige ning 1990.aastast tänaseni seltsi esimees.

Abielus. Järglastest tütar. Koostanud 61 sugupuud, mis muidugi veel täielikult valmis ei ole. Viimasel ajal tegelenud lapselapse poolse osa koostamisega.

HELVI HÖDREJÄRV

Sündinud 17.02.1931.a. Tallinnas. Neiuna Pärtelpoeg. Isapoolsed vanavanemad on pärit Palamuse kihelkonnast, emapoolsed Muhu saarelt.

1954.aastal lõpetanud Tallinna Polütehnilise instituudi (praegune TTÜ) keemiainsenerina. Keemiakandidaat. Töötanud õppejõuna 1996.aastani Tallinna Tehnikaülikoolis ja käesoleval ajal Tallinna Pedagoogikaülikoolis.

ULRICH HÖDREJÄRV

Sündinud 15.08.1927.a. Võrus. Vanemad on pärit Võrumaalt. Lõpetanud 1954.aastal Tallinna Polütehnilise Instituudi (praegu TTÜ) keemiainseneri diplomiga. Bioloogiakandidaat. Töötanud Maardu Keemiakombinaadis, TPI-s insenerina ja TA Eksperimentaalbioloogia Instituudis teadurina ning osakonna juhatajana. Praegu pensionil.

VANA AJARVESTUS

Jõulust kuus küünlapäeva,
 küünlapäevast seitse maarjapäeva,
 maarjapäevast neli jüripäeva,
 jüripäevast üheksa jaani,
 jaanipäevast neli jaakobipäeva,
 jaakobipäevast üheksa mihklipäeva,
 mihklist kuus marti,
 mardist kuus jõulu.

Rahulikke jõule !

Õnne ja tervist uuel aastal!

soovib oma lugejatele PÕLVNEMISLUGU

Laualehe toimetus:
 Toimetaja:
 Tehniline toimetaja:
 Liikmed:

Ants Roomets
 Pille Mäerand
 Ants Härma, Hjalmar Märskä

Telefon 6 775 011
 Kirjad: 12614, Akadeemia 70 - 13
 E-mail: pillem@emkk.ee